

Συνθήκες μαθησιακής κινητικότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ευρώπη

Χριστιάνα Χαραλαμποπούλου

Σειρά τεχνικές
εκθέσεις/μελέτες, αρ.12

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
1. Παρουσίαση της μελέτης.....	4
2. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	5
2.1. Ενημέρωση και καθοδήγηση.....	5
2.2. Προετοιμασία στην ξένη γλώσσα.....	8
2.3. Δυνατότητα μεταφοράς της υποτροφίας και του δανείου - Οικονομική ενίσχυση προς τους φοιτητές σε κινητικότητα.....	9
2.4. Η ποιότητα της μαθησιακής κινητικότητας.....	11
2.5. Αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων της κινητικότητας.....	12
2.6. Μειονεκτούσες ομάδες φοιτητών.....	14
3. Η περίπτωση της Ελλάδας.....	15
4. Συμπεράσματα και προτάσεις.....	17
Επίλογος: Κινητικότητα και ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη.....	18

Εισαγωγή

Η Διακήρυξη της Μπολόνια το 1999 έθεσε το εναρκτήριο λάκτισμα για τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, επιτρέποντας σε κάθε φοιτητή γεννημένο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης να πραγματοποιήσει τις σπουδές του στη χώρα της επιλογής του.

Έκτοτε, μια από τις μεγάλες φιλοδοξίες της Ευρώπης είναι η εξάλειψη όλων των φραγμών στην ελευθερία κυκλοφορίας με στόχο την κινητικότητα των φοιτητών, των διδασκόντων, των ερευνητών και των εργαζομένων εντός της Ε.Ε. Έτσι, ο ισπανικής καταγωγής Pedro μπορεί να αποκτήσει το πρώτο του πτυχίο στη Γαλλία και στη συνέχεια να πάει για μεταπτυχιακό στη Γερμανία προτού βρει δουλειά σε μια από τις προαναφερθείσες χώρες ή σε οποιαδήποτε άλλη εντός της Ε.Ε.

Το ανακοινωθέν της Λουβαίν (Louvain-la-Neuve) το 2009 όρισε ορισμένες προτεραιότητες για τη δεκαετία 2010-2020 συμπεριλαμβανομένης της αύξησης των ευκαιριών για κινητικότητα και της βελτίωσης της ποιότητας της κινητικότητας. Ο στόχος που τέθηκε είναι ο εξής: μέχρι το 2020, το 20% των ευρωπαίων αποφοίτων να έχουν φοιτήσει ή να έχουν πραγματοποιήσει μια περίοδο πρακτικής εκπαίδευσης στο εξωτερικό. Με αφορμή τη νέα αυτή στοχοθεσία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε πρόσφατα μια μελέτη με τίτλο «*Towards a Mobility Scoreboard: Conditions for Learning Abroad in Europe*» («Οδεύοντας προς έναν πίνακα των αποτελεσμάτων της κινητικότητας: οι συνθήκες για σπουδές στο εξωτερικό εντός της Ευρώπης»). Η μελέτη αυτή υπογράφεται από τον Εκτελεστικό Οργανισμό Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Θεμάτων και Πολιτισμού EACEA (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) του δικτύου Eurydice¹.

Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε αφενός τα αποτελέσματα της έρευνας, αφετέρου τα γενικά συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτήν. Θα επικεντρωθούμε στην ελληνική περίπτωση και θα καταλήξουμε κάνοντας μια σύντομη αναφορά στη σχέση κινητικότητας και ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη.

---

¹ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

1. Παρουσίαση της μελέτης

Η παρούσα μελέτη που εκδόθηκε το Νοέμβριο του 2013 προτείνει δείκτες (indicators) που καθορίζουν τις συνθήκες της μαθησιακής κινητικότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, όπως αυτές προέκυψαν κατόπιν Συστάσεως του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την προώθηση της κινητικότητας στους νέους. Τα κράτη μέλη καλούνται να ενισχύσουν τη μαθησιακή κινητικότητα και να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πλαισίου μεθοδολογίας με το οποίο θα ελέγχουν την πρόοδο της προώθησης της κινητικότητας.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας (methodological framework) αναφέρεται με τον τίτλο «Πίνακας αποτελεσμάτων κινητικότητας» (Mobility Scoreboard). Το δίκτυο Eurydice δεσμεύτηκε να υλοποιήσει μια προ-έρευνα προκειμένου να αναπτύξει τις δυνατότητες του εν λόγω μεθοδολογικού πλαισίου. Αρχικά ορίστηκαν δείκτες για την καταγραφή και τη μέτρηση των στοιχείων που προέκυψαν από τις συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δείκτες χωρισμένοι σε θεματικές ενότητες παρουσιάζονται μέσα από χάρτες, πίνακες και επεξηγηματικό κείμενο αναδεικνύοντας τις δυνατότητές τους καθώς και τους περιορισμούς τους.

Οι θεματικές ενότητες που δημιουργήθηκαν καλύπτουν τα εξής πεδία: την ενημέρωση και την καθοδήγηση σχετικά με τη μαθησιακή κινητικότητα, την προετοιμασία για την ξένη γλώσσα, τη δυνατότητα μεταφοράς της υποτροφίας και του δανείου καθώς και την οικονομική ενίσχυση προς τους φοιτητές σε κινητικότητα, την ποιότητα της μαθησιακής κινητικότητας, την αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων της κινητικότητας και τέλος, την πολιτική που εφαρμόζεται για τους φοιτητές που ανήκουν σε μειονεκτούσες ομάδες.

Η έρευνα διεξήχθη τα έτη 2011-2012. Πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με υπηρεσίες της Γενικής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Πολιτισμού και λαμβάνοντας υπόψη τις συστάσεις μιας εξειδικευμένης ομάδας αποτελούμενης από εκπροσώπους κάθε κράτους μέλους. Η ομάδα αυτή έπαιξε συμβουλευτικό ρόλο.

Οι χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα είναι οι εξής: Γερμανία, Βέλγιο (γαλλικό, φλαμανδικό και γερμανικό), Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Τσεχία, Δανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Κροατία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Μάλτα, Ολλανδία, Αυστρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Φινλανδία, Σερβία, Ηνωμένο Βασίλειο,

Λίχενσταϊν, Νορβηγία, Κύπρος, Σλοβενία, Ισλανδία, Τουρκία, Βουλγαρία, Ελλάδα, πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Μαυροβούνιο και Ελβετία.

Τα δεδομένα της έρευνας αντικατοπτρίζουν την κατάσταση στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Υπάρχει όμως προοπτική επέκτασης της λίστας των δεικτών στο χώρο της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στις μελλοντικές εκδόσεις του πίνακα αποτελεσμάτων κινητικότητας.

Ακολουθεί η παρουσίαση των σημαντικότερων αποτελεσμάτων της έρευνας ανά θεματική ενότητα.

2. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας

2.1. Ενημέρωση και καθοδήγηση

Οι συστάσεις του Συμβουλίου σχετικά με την πληροφόρηση και την καθοδήγηση ως προς τη μαθησιακή κινητικότητα έχουν ως εξής:

- Βελτίωση της ποιότητας της πληροφόρησης και της καθοδήγησης (σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο) σχετικά με τις ευκαιρίες και τη διαθεσιμότητα υποτροφιών, στοχεύοντας σε συγκεκριμένες ομάδες φοιτητών, εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα κράτη μέλη οφείλουν να αξιοποιήσουν νέες, δημιουργικές και αλληλεπιδραστικές μεθόδους για τη διάδοση πληροφοριών και την επικοινωνία με τους νέους και τους λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς.
- Εύκολη πρόσβαση των νέων στην πληροφόρηση σχετικά με τη μαθησιακή κινητικότητα μέσω διαδικτύου, υπηρεσιών στήριξης και συμβουλευτικής.
- Συνεργασία με την Επιτροπή για την περαιτέρω ανάπτυξη της πύλης PLOTEUS² που αφορά στις μαθησιακές ευκαιρίες στην Ευρώπη, αυξάνοντας τις διαθέσιμες πηγές πληροφοριών στις οποίες έχουν πρόσβαση οι πολίτες μέσω της συγκεκριμένης ιστοσελίδας.

---

² Η ιστοσελίδα της πύλης PLOTEUS <http://ec.europa.eu/ploteus/>

- Ενθάρρυνση των σχετικών εθνικών και περιφερειακών οργανισμών προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το έργο τους εντάσσεται σε αυτό που πραγματοποιούν οι εμπλεκόμενοι στη μαθησιακή κινητικότητα φορείς. Στόχος είναι η διασφάλιση μιας πιο ξεκάθαρης και συνεκτικής ροής πληροφοριών.

Σχετικά με το ρόλο των «πολλαπλασιαστών³» το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προτείνει:

- Ενθάρρυνση της αξιοποίησης των πολλαπλασιαστών ώστε να παρακινήσουν τους νέους να πραγματοποιήσουν μια ανάλογη εμπειρία.
- Προώθηση και στήριξη των ευκαιριών μαθησιακής κινητικότητας σε όλα τα επίπεδα σπουδών των επικεφαλής εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των δασκάλων, των καθηγητών, των εκπαιδευτών και του διοικητικού προσωπικού.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τα χαρακτηριστικά των χαρτών αυτής της ενότητας και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από κάθε έναν από αυτούς.

Ο χάρτης σχετικά με την ύπαρξη Στρατηγικού Σχεδιασμού για την ενημέρωση και την καθοδήγηση σχετικά με τη μαθησιακή κινητικότητα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο περιλαμβάνει την ανάπτυξη μιας πρόσφατης στρατηγικής για την πληροφόρηση. Αναφέρεται επίσης στην καθοδήγηση σχετικά με τη μαθησιακή κινητικότητα, τις πρόσφατες⁴ πρωτοβουλίες και την ύπαρξη ενός φορέα, που είτε εξαρτάται από την κυβέρνηση είτε είναι κρατικά επιχορηγούμενος, ώστε να πραγματοποιεί την πληροφόρηση και την καθοδήγηση γύρω από θέματα κινητικότητας. Οι υπόλοιποι χάρτες πραγματεύονται με τη σειρά τους την ύπαρξη εξατομικευμένων υπηρεσιών προς τους φοιτητές, την αξιοποίηση των πολλαπλασιαστών και την εξωτερική αξιολόγηση.

Από τους χάρτες της πρώτης ενότητας προκύπτει ότι υπάρχει ποικιλομορφία στις στρατηγικές των εμπλεκόμενων χωρών. Παρόλα αυτά η πλειοψηφία αυτών εφαρμόζουν μια πρόσφατη στρατηγική. Οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες είναι σπάνιες στην Ευρώπη. Αυτοδύναμες στρατηγικές ή στρατηγικές που εντάσσονται σε μια ευρύτερη στρατηγική εφαρμόζονται μόνο στη Γαλλία και την Πολωνία. Επίσης, μόνο σε δύο χώρες, στο Λουξεμβούργο και τη Σουηδία, ο στρατηγικός σχεδιασμός κινητικότητας εποπτεύεται από

³ Πολλαπλασιαστής (multipliers) ονομάζεται από την ερευνητική ομάδα κάθε άτομο που έχει κάποια εμπειρία μαθησιακής κινητικότητας στο εξωτερικό και συνεπώς μπορεί να εμπνεύσει και να παρακινήσει κι άλλα άτομα.

⁴ Πρόσφατες χαρακτηρίζονται οι πρωτοβουλίες που έχουν δρομολογηθεί τα τελευταία δύο χρόνια πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας.

δημόσια χρηματοδοτούμενο φορέα. Υπηρεσίες πληροφόρησης και καθοδήγησης συναντάμε σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες στα πλαίσια της Ανώτατης Εκπαίδευσης και σε μερικές από αυτές επιπλέον και μέσω άλλων δημόσιων φορέων. Όσον αφορά στην εμπλοκή των πολλαπλασιαστών στην ενημέρωση των νέων (μέσω της συμμετοχής τους σε σεμινάρια, συνέδρια και συναντήσεις σε ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης), αυτή δεν είναι δεδομένη σε όλες τις χώρες. Επίσης, η εξωτερική⁵ αξιολόγηση των δραστηριοτήτων και των υπηρεσιών πραγματοποιείται μόνο σε επτά ευρωπαϊκές χώρες.

Εν συνεχεία, με βάση ορισμένα στοιχεία (στρατηγικός σχεδιασμός ενημέρωσης και καθοδήγησης, πρόσβαση σε πηγές στο διαδίκτυο, εξατομικευμένες υπηρεσίες, εμπλοκή των πολλαπλασιαστών) δημιουργήθηκε ένας δείκτης ο οποίος περιλαμβάνει επιπλέον την εξωτερική αξιολόγηση όλων των παραπάνω και λειτουργεί ως προσθετικό στοιχείο με μεγαλύτερο βάρος. Ο δείκτης αυτός παρέχει μια πλήρη εικόνα για το πού τοποθετούνται οι χώρες ως προς τη μαθησιακή κινητικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Με βάση τον παραπάνω δείκτη ελέγχθηκαν πόσα από τα στοιχεία χαρακτηρίζουν τις στρατηγικές κάθε κράτους μέλους και έτσι δημιουργήθηκε ο πρώτος πίνακας αποτελεσμάτων κινητικότητας που περιλαμβάνει έξι κατηγορίες. Η Γερμανία βρίσκεται στην πρώτη κατηγορία έχοντας το προβάδισμα, αφού συναντάμε τέσσερα στοιχεία συν την εξωτερική αξιολόγηση που εφαρμόζεται σε ένα τουλάχιστον από τα στοιχεία αυτά. Ακολουθούν το γαλλικό και το φλαμανδικό Βέλγιο, η Γαλλία, η Ισπανία και η Ιταλία με τρία από τα παραπάνω στοιχεία συν την εξωτερική αξιολόγηση. Στην επόμενη κατηγορία έχουμε την Τσεχία, τη Δανία, την Εσθονία, την Ιρλανδία, την Κροατία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, την Ουγγαρία, τη Μάλτα, την Ολλανδία, την Αυστρία, την Πολωνία, την Πορτογαλία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, τη Φινλανδία, τη Σερβία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λίχτενσταϊν και τη Νορβηγία με τρία ή όλα τα στοιχεία αλλά χωρίς εξωτερική αξιολόγηση. Στην επόμενη κατηγορία εντάσσονται το γερμανικό Βέλγιο, η Κύπρος, η Σλοβενία, η Ισλανδία και η Τουρκία με δύο από τα παραπάνω στοιχεία χωρίς εξωτερική αξιολόγηση. Η Βουλγαρία και η Ελλάδα βρίσκονται στην επόμενη κατηγορία όπου συναντάμε ένα από τα στοιχεία χωρίς να υπάρχει εξωτερική αξιολόγηση (Eurymdice,

---

⁵ Η αξιολόγηση που πραγματοποιείται από φορέα εξωτερικό του ιδρύματος που παρέχει την πληροφόρηση και την καθοδήγηση.

2011-2012). Όπως, προέκυψε και από τους χάρτες, στις περισσότερες περιπτώσεις απουσιάζει το στοιχείο της εμπλοκής των πολλαπλασιαστών.

Δύο είναι οι αδυναμίες αυτής της προσέγγισης σύμφωνα με την ομάδα Eurydice:

- Δεν λαμβάνεται υπόψη ο αντίκτυπος των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της οργάνωσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης, δηλαδή ο βαθμός αυτονομίας των ιδρυμάτων εκπαίδευσης καθώς και η αποκέντρωση ως προς τη διοίκηση, στοιχεία που παίζουν ρόλο στον τρόπο με τον οποίο παρέχονται οι πληροφορίες και οι υπηρεσίες.

- Με τις ταχύτατες τεχνολογικές εξελίξεις ορισμένα από τα δεδομένα της έρευνας πιθανόν να παλαιωθούν γρήγορα.

Όμως, παρά τους παραπάνω περιορισμούς το συμπέρασμα της ομάδας του δικτύου Eurydice είναι ότι ο δείκτης είναι εφικτός και σημαντικός.

2.2. Προετοιμασία στην ξένη γλώσσα

Οι Συστάσεις του Συμβουλίου σχετικά με την προετοιμασία στην ξένη γλώσσα παρουσιάζονται ως εξής:

- Αναγνώριση της σημασίας της εκμάθησης ξένων γλωσσών και της απόκτησης διαπολιτισμικών ικανοτήτων από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης, ενθαρρύνοντας τη γλωσσική και πολιτισμική προετοιμασία για την κινητικότητα.
- Ενθάρρυνση των καθηγητών να κάνουν χρήση καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας των ξένων γλωσσών, όπως για παράδειγμα μέσω των νέων τεχνολογιών.
- Προώθηση της απόκτησης βασικών ψηφιακών ικανοτήτων από τους νέους έτσι ώστε να προετοιμαστούν καλύτερα για τη μαθησιακή κινητικότητα.
- Ενθάρρυνση της δημιουργίας συνεργασιών και ανταλλαγών μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων καθώς και σε συνδυασμό με φορείς μη-τυπικής εκπαίδευσης για την καλύτερη προετοιμασία των συνθηκών της κινητικότητας.

Έμφαση δίνεται στη προσεγγίσεις ανά χώρα ως προς την υποχρεωτική εκμάθηση ξένων γλωσσών στο σχολείο.

Οι χάρτες της ενότητας πραγματεύονται τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκμάθησης μιας ή δύο ξένων γλωσσών για όλους τους μαθητές στη δημόσια εκπαίδευση (από το

νηπιαγωγείο έως 16 ετών), με μόνο περιορισμό της έρευνας το γεγονός ότι δε λαμβάνεται υπόψη η εκμάθηση ξένης γλώσσας στα ιδρύματα τεχνικής ή επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Έχοντας ως δείκτη την προετοιμασία για τη μαθησιακή κινητικότητα στον τομέα της εκμάθησης ξένων γλωσσών προκύπτει ο πίνακας αποτελεσμάτων με τις εξής κατηγορίες: Στην πρώτη κατηγορία έχουμε χώρες στις οποίες η υποχρεωτική εκμάθηση της πρώτης ξένης γλώσσας διαρκεί 10 ή παραπάνω χρόνια και της δεύτερης τουλάχιστον 5 (γερμανικό Βέλγιο, Κύπρος και Λουξεμβούργο). Ακολουθούν χώρες στις οποίες η υποχρεωτική εκμάθηση της πρώτης ξένης γλώσσας διαρκεί 7-9 χρόνια και της δεύτερης τουλάχιστον 5 ή της πρώτης 5-6 χρόνια και της δεύτερης λιγότερα από 5 (φλαμανδικό Βέλγιο, Εσθονία, Ελλάδα, Ιταλία, Μάλτα, Αυστρία, Ρουμανία, Σλοβακία, Ισλανδία και Τουρκία). Στη Βουλγαρία, την Τσεχία, τη Γαλλία, τη Λιθουανία, τη Λετονία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Πορτογαλία, τη Φινλανδία, το Λίχτενσταϊν και τη Νορβηγία η υποχρεωτική εκμάθηση της πρώτης ξένης γλώσσας έχει διάρκεια 7-9 έτη ενώ της δεύτερης λιγότερα από 5 ή της πρώτης 5-6 και της δεύτερης τουλάχιστον 5 έτη. Δύο χώρες, η Ολλανδία και η Σλοβενία, έχουν 5-6 χρόνια υποχρεωτική μάθηση της πρώτης ξένης γλώσσας και λιγότερα από 5 χρόνια της δεύτερης. Στο γαλλικό Βέλγιο, τη Δανία, τη Γερμανία, την Ισπανία, την Κροατία, τη Σουηδία, την Αγγλία, την Ουαλία και τη Βόρεια Ιρλανδία υλοποιείται υποχρεωτική διδασκαλία μιας μόνο ξένης γλώσσας, ενώ στη Σκωτία και την Ιρλανδία δεν είναι υποχρεωτική ούτε καν αυτή.

2.3. Δυνατότητα μεταφοράς της υποτροφίας και του δανείου - Οικονομική ενίσχυση προς τους φοιτητές σε κινητικότητα

Η μοναδική Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την οικονομική ενίσχυση προς τους φοιτητές σε κινητικότητα αφορά στην προώθηση της δυνατότητας μεταφοράς των υποτροφιών και των δανείων.

Τρία είναι τα βασικά στοιχεία σε αυτό το κεφάλαιο: α) το ποσοστό των φοιτητών που λαμβάνουν υποτροφία ή δάνειο από δημόσιο φορέα, β) οι αρχές της χορήγησης της υποτροφίας (με κριτήριο τις ανάγκες ή την αξία του φοιτητή) και γ) η δυνατότητα μεταφοράς των δανείων της κινητικότητας.

Στην παρούσα ενότητα οι χάρτες αφορούν στα εξής στοιχεία: το ποσοστό των φοιτητών που λαμβάνουν δημόσια επιχορήγηση που δεν χρειάζεται να επιστρέψουν, την

παροχή επιχορήγησης με κριτήριο την οικονομική ανάγκη ή την αξία του φοιτητή, τη δυνατότητα μεταφοράς μονάδων ECTS ⁶ ή τη δυνατότητα μεταφοράς ολόκληρου του πτυχίου⁷, τα χαρακτηριστικά του δημοσίως επιδοτούμενου συστήματος δανεισμού (δηλαδή το ποσοστό των φοιτητών που λαμβάνουν κρατικό δάνειο σε χώρες όπου υπάρχει αυτή η δυνατότητα), τη δυνατότητα μεταφοράς του δανείου και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες μπορεί να πραγματοποιηθεί αυτή, τον ενδεχόμενο επιπρόσθετο τύπο στήριξης της κινητικότητας⁸ και τέλος, στους τομείς που μπορεί να καλύψει η κρατική επιχορήγηση για την κινητικότητα (κόστος σπουδών, μεταφορών, διαμονής, διαφορά κόστους ανάμεσα στη διαμονή στη χώρα προέλευσης και τη χώρα υποδοχής και κόστος μαθημάτων ξένης γλώσσας). Μερικές χώρες καλύπτουν όλα τα παραπάνω ενώ άλλες ένα μόνο τμήμα αυτών.

Ο δείκτης σχετικά με τη δυνατότητα μεταφοράς του δανείου περιλαμβάνει τα παραπάνω στοιχεία και κατατάσσει τις χώρες σε πέντε επίπεδα κατηγοριών ανάλογα με τη δυνατότητα μεταφοράς των δανείων που παρέχει η καθεμία από αυτές. Από τον πίνακα αποτελεσμάτων προκύπτει ότι στο γερμανικό και το φλαμανδικό Βέλγιο, την Κύπρο, το Λουξεμβούργο, τη Σλοβενία, τη Φινλανδία, τη Σουηδία, την Ισλανδία και το Λίχενσταϊν υπάρχει πλήρης δυνατότητα μεταφοράς της στήριξης (δάνειο ή/και επιχορήγηση) για μεταφορά των μονάδων ECTS ή ολόκληρου του πτυχίου. Στη Δανία, τη Γερμανία, την Ιρλανδία, την Ολλανδία και τη Νορβηγία υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί. Στην Εσθονία, τη Γαλλία και την Ουγγαρία παρέχεται δυνατότητα μεταφοράς των μονάδων με ή χωρίς περιορισμούς, αλλά όσον αφορά τη μεταφορά ολόκληρου του πτυχίου ο περιορισμός έγκειται στο ότι δεν μπορούν να εξασφαλίσουν στο φοιτητή τη δυνατότητα μεταφοράς και του δανείου και της επιχορήγησης. Σε χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Λετονία, η Αυστρία, η Πολωνία, η Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι δυνατή η μεταφορά μονάδων ECTS αλλά όχι ολόκληρου του πτυχίου. Τέλος, η οποιαδήποτε μεταφορά στα πλαίσια της κινητικότητας δεν είναι δυνατή στο γαλλικό Βέλγιο, τη Βουλγαρία, την Τσεχία, την Ελλάδα, την Κροατία, τη Λετονία, τη Μάλτα, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία.

---

⁶ Ευρωπαϊκό σύστημα μεταφοράς και συσώρευσης ακαδημαϊκών μονάδων (ECTS).

⁷ Ο περιορισμός έγκειται στο γεγονός ότι σε κάποιες χώρες συναντάμε επιπλέον προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληρούν οι φοιτητές για να είναι δυνατή η μεταφορά του δανείου.

⁸ Ο χάρτης δείχνει εάν υπάρχει τέτοιου είδους στήριξη στις ευρωπαϊκές χώρες και εάν μπορεί να ληφθεί για μεταφορά των μονάδων ECTS ή του βαθμού.

Οι περιορισμοί όσον αφορά στο πόσα καλύπτει η χώρα, στο χρόνο που περνάει ο φοιτητής στο εξωτερικό κτλ. μειώνουν τη δυνατότητα μεταφοράς δανείων η/και επιχορηγήσεων και συνεπώς δημιουργούν νέα εμπόδια στη μαθησιακή κινητικότητα. Επίσης, οι χώρες που επιτρέπουν τη μεταφορά της στήριξης του φοιτητή στο εξωτερικό για μικρά χρονικά διαστήματα είναι πιο περιοριστικές από εκείνες που δίνουν τη δυνατότητα μεταφοράς ολόκληρου του πτυχίου.

2.4. Η ποιότητα της μαθησιακής κινητικότητας

Οι Συστάσεις του Συμβουλίου σχετικά με την ποιότητα της μαθησιακής κινητικότητας έχουν ως εξής:

- Χρήση ενός ήδη υπάρχοντος χάρτη, όπως ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ποιότητας για την Κινητικότητα⁹, προκειμένου να εξασφαλιστεί η υψηλή ποιότητα της κινητικότητας.
- Ενθάρρυνση ενός συνεχούς διαλόγου μεταξύ των ιδρυμάτων προέλευσης και υποδοχής, με τη χρήση «Συμφωνιών Μάθησης» (Learning Agreement), καθώς και η ενθάρρυνση της αναγνώρισης της γλώσσας, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων που απαιτούνται.
- Προώθηση μηχανισμών ανατροφοδότησης μετά την περίοδο της κινητικότητας.
- Ενθάρρυνση προγραμμάτων καθοδήγησης και αλληλοδιδασκαλίας με σκοπό την ένταξη του φοιτητή στη χώρα υποδοχής.
- Παροχή άνετων και οικονομικά προσιτών εγκαταστάσεων για διαμονή, σίτιση και μεταφορές.
- Παροχή καθοδήγησης στους φοιτητές για την καλύτερη αξιοποίηση της μαθησιακής κινητικότητας με σκοπό την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.
- Παροχή καθοδήγησης στους φοιτητές μετά την επιστροφή τους στη χώρα προέλευσης, για να αξιοποιήσουν πλήρως τις δεξιότητες και τις ικανότητες που απέκτησαν, και παροχή βοήθειας για την επανένταξή τους μετά από μεγάλα διαστήματα διαμονής στο εξωτερικό.

---

⁹ Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ποιότητας για την Κινητικότητα παρέχει έναν «κατάλογο επαλήθευσης» των πιο σημαντικών θεμάτων που πρέπει να συνεκτιμώνται κατά την οργάνωση της μαθησιακής κινητικότητας.

Στην ενότητα αυτή οι χάρτες παρουσιάζουν τα εξής στοιχεία για τις ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα:

- 1) Κατά πόσον γίνεται εφαρμογή του «Ευρωπαϊκού Χάρτη Ποιότητας για την Κινητικότητα». Τα 2/3 των χωρών δεν έχουν υιοθετήσει το Χάρτη. Μόνο 10 χώρες δηλώνουν ότι τον εφαρμόζουν.
- 2) Τα θέματα που καλύπτονται από τις εξατομικευμένες υπηρεσίες (ενημέρωση πριν από την περίοδο της κινητικότητας και στήριξη του σπουδαστή με σκοπό την επανένταξη μετά από αυτήν).
- 3) Η ύπαρξη εθνικών εξωτερικών συστημάτων ελέγχου της ποιότητας της κινητικότητας μέσω της σωστής χρήσης του Learning Agreement. Ο χάρτης δείχνει μια έλλειψη εξωτερικού ελέγχου στα 2/3 των χωρών.
- 4) Η ύπαρξη εθνικών εξωτερικών συστημάτων ελέγχου των υπηρεσιών ένταξης των ξένων φοιτητών. Μία στις δύο χώρες δεν εφαρμόζει τέτοιου είδους έλεγχο. Είναι ανησυχητικό το αποτέλεσμα αυτό αφού υποδηλώνει την αδιαφορία των χωρών για την ευημερία του φοιτητή που έρχεται από το εξωτερικό (παρόλα αυτά χρειάζονται περαιτέρω στοιχεία για να επιβεβαιωθεί αυτή η υπόθεση).

2.5. Αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων της κινητικότητας

Οι Συστάσεις του Συμβουλίου σχετικά με την αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων της κινητικότητας:

- Καλύτερη λειτουργία των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διευκολύνουν τη μεταφορά και την πιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων της κινητικότητας μεταξύ των κρατών μελών.
- Βελτίωση των διαδικασιών της πιστοποίησης και της αναγνώρισης της τυπικής και μη-τυπικής εκπαίδευσης ούτως ώστε να διευκολυνθεί η κινητικότητα.
- Αντιμετώπιση του θέματος της πιστοποίησης και της αναγνώρισης των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της κινητικότητας.
- Στήριξη και ενίσχυση της προβολής των επαφών όπου οι ενδιαφερόμενοι θα μπορούν να λαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με το πώς θα αναγνωριστούν και θα πιστοποιηθούν τα προσόντα τους όταν επιστρέψουν από το εξωτερικό.

Όσον αφορά στην Ανώτατη Εκπαίδευση οι περισσότερες δυσκολίες σχετίζονται με τα όργανα που είναι σχεδιασμένα να αναγνωρίζουν και να ενισχύουν την κινητικότητα. Ο δείκτης έχει να κάνει με το «Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσώρευσης Μονάδων» (ECTS) και με το «Παράρτημα Διπλώματος» (DS¹⁰).

Οι χάρτες επικεντρώνονται στο εάν στις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα πραγματοποιείται έλεγχος του συστήματος ECTS και του DS (συμπεριλαμβανομένων των τελειόφοιτων και των εργαζομένων). Παραδείγματος χάριν, οι εθνικές αρχές όλων των χωρών (εκτός του Βελγίου) δεν ενδιαφέρονται να ελέγξουν εάν το DS για τους τελειόφοιτους και τους εργαζόμενους θεωρείται από τους ίδιους τους εμπλεκόμενους χρήσιμο.

Ο πίνακας αποτελεσμάτων για το δείκτη της αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων της κινητικότητας περιλαμβάνει πέντε κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά σε χώρες στις οποίες το εξωτερικό σύστημα εξασφάλισης ποιότητας θα έλεγχε τα ανώτατα ιδρύματα ως προς το μέσο χρόνο απόκτησης της αναγνώρισης των αποκτημένων προσόντων, τη σωστή χρήση των ECTS και του Learning Agreement, καθώς και του Diploma Supplement. Συγχρόνως, θα πραγματοποιούνταν συχνή συλλογή πληροφοριών από τους απόφοιτους και τους εργαζόμενους σχετικά με τη χρήση των DS. Σε αυτήν την κατηγορία δεν ανήκει κανένα κράτος μέλος.

Το γαλλικό και το φλαμανδικό Βέλγιο, η Ισπανία και η Γερμανία ανήκουν στην κατηγορία των χωρών όπου το εξωτερικό σύστημα ελέγχου της ποιότητας ή οποιοδήποτε ανεξάρτητο σύστημα που επιτελεί το ίδιο έργο ελέγχει τα παραπάνω στοιχεία που παρουσιάζονται στους χάρτες της ενότητας. Επιπλέον, σε αυτές τις χώρες εφαρμόζεται συχνή ή συστηματική συλλογή πληροφοριών από τους εργαζόμενους και τους απόφοιτους σχετικά με τη χρήση του DS. Η επόμενη κατηγορία στην οποία ανήκουν το γερμανικό Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Δανία, η Εσθονία, η Ελλάδα, η Κροατία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Λετονία, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Ολλανδία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Σλοβενία, η Φινλανδία, η Σκοτία, η Ισλανδία, το Λίχενσταϊν, η Νορβηγία και η Τουρκία χαρακτηρίζει συστήματα που υλοποιούν εξωτερικό έλεγχο αλλά δεν υπάρχει συστηματική

---

¹⁰ Το Diploma Supplement (DS) ή Παράρτημα Διπλώματος είναι ένα έγγραφο που περιγράφει τις γνώσεις και τις δεξιότητες που έχουν αποκτήσει οι κάτοχοι πτυχίων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Συμπληρώνει τις πληροφορίες που ήδη περιλαμβάνονται στα πρωτότυπα διπλώματα ή πτυχία, διευκολύνοντας την κατανόσή τους, ιδίως από εργοδότες ή οργανισμούς εκτός της χώρας έκδοσής τους (<http://europass.cedefop.europa.eu/>).

αξιοποίηση των πληροφοριών που θα μπορούσαν να προσφέρουν οι απόφοιτοι. Τέλος, στην κατηγορία όπου βρίσκουμε την Τσεχία, τη Γαλλία, την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Αυστρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, τη Σερβία και το υπόλοιπο Ηνωμένο Βασίλειο το εξωτερικό σύστημα ελέγχου δεν ασχολείται με τα συγκεκριμένα στοιχεία, ούτε υπάρχει συχνή συλλογή δεδομένων από τους εργαζόμενους ή τους απόφοιτους.

2.6. Μειονεκτούσες ομάδες φοιτητών

Το Συμβούλιο συστήνει για τους φοιτητές που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση την παροχή στοχευμένης πληροφόρησης αναφορικά με τα διαθέσιμα προγράμματα και τη στήριξη που ταιριάζει στις ανάγκες τους.

Ο δείκτης αυτός διαμορφώνεται με βάση το περιεχόμενο που δίνει η κάθε χώρα στην έννοια «φοιτητής σε μειονεκτική θέση». Έμφαση δίνεται σε μια μόνο μειονεκτούσα ομάδα: στα άτομα που προέρχονται από χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον. Μόνο μία χώρα, το Λουξεμβούργο, δεν περιλαμβάνει στον ορισμό το κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο του φοιτητή.

Οι χάρτες αυτού του κεφαλαίου πραγματεύονται το κοινωνικο-οικονομικό status του φοιτητή μέσα από τα εξής στοιχεία:

- 1) Την ύπαρξη εθνικών στόχων σχετικά με τη συμμετοχή ατόμων από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα.
- 2) Τον έλεγχο της συμμετοχής αυτής της ομάδας φοιτητών, και
- 3) Την οικονομική τους ενίσχυση προκειμένου να μπορέσουν να συμμετάσχουν σε προγράμματα κινητικότητας.

Μελετώντας τους χάρτες παρατηρούμε ότι καμία χώρα δε θέτει ως στόχο της τη συμμετοχή ατόμων με κοινωνικό-οικονομικά μειονεκτική θέση. Επιπλέον, ορισμένες χώρες πραγματοποιούν έλεγχο όσον αφορά τη συμμετοχή φοιτητών από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα πέραν του ελέγχου του Lifelong Learning Program¹¹. Ως προς την οικονομική ενίσχυση που παρέχουν οι χώρες για τους φοιτητές με οικονομικές δυσκολίες επικρατούν δύο μοντέλα. Το ένα μοντέλο επιβάλλει την παροχή στοχευμένης οικονομικής ενίσχυσης αποκλειστικά στους φοιτητές χαμηλής κοινωνικο-οικονομικής

---

¹¹ Το Lifelong Learning Program (LLP) είναι το ευρωπαϊκό πρόγραμμα ανταλλαγών στο οποίο εντάσσεται το πρόγραμμα Erasmus.

προέλευσης. Σύμφωνα με το δεύτερο μοντέλο, οι χώρες παρέχουν υποτροφίες στην πλειονότητα των φοιτητών. Με αυτό το σύστημα οι χώρες δεν στοχεύουν αποκλειστικά στα άτομα από μειονεκτικά κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα αλλά εξασφαλίζουν σε όλους την οικονομική στήριξη.

Με βάση το αν πληρούν τα παραπάνω κριτήρια τα κράτη μέλη υπάγονται σε κατηγορίες κι έτσι δημιουργείται ο πίνακας αποτελεσμάτων για το συγκεκριμένο δείκτη. Το φλαμανδικό Βέλγιο, η Γερμανία, η Ιταλία και η Αυστρία κατέχουν την ανώτερη θέση συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα. Αντίστοιχα, στην κατώτερη κατηγορία όπου ανήκουν η Βουλγαρία, η Εσθονία, η Ελλάδα, η Ισπανία, η Κροατία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Σκοτία, η Ισλανδία και η Τουρκία δεν παρέχεται άλλη οικονομική ενίσχυση στους φοιτητές των χαμηλών κοινωνικο-οικονομικών περιβαλλόντων εκτός του προγράμματος LLP.

3. Η περίπτωση της Ελλάδας

Ο περιληπτικός πίνακας των δεικτών που κλείνει τη μελέτη παρουσιάζει τις τάσεις ανά χώρα και θα αποτελέσει μπουσούλα για την ανάλυση της ελληνικής περίπτωσης.

Η Ελλάδα κατέχει καλή θέση ως προς την προετοιμασία του σπουδαστή για τη μαθησιακή κινητικότητα και συγκεκριμένα, όσον αφορά την εκμάθηση ξένων γλωσσών ή τις γλωσσικές δεξιότητες που ο φοιτητής αποκτά πριν τις σπουδές του στο εξωτερικό. Είναι εμφανές ότι στην Ελλάδα δίνουμε περισσότερη σημασία στην εκμάθηση ξένων γλωσσών από ό,τι στην πλειονότητα των υπολοίπων κρατών μελών με αποτέλεσμα η υποχρεωτική περίοδος παρακολούθησης μαθημάτων ξένης γλώσσας να έχει μεγαλύτερη διάρκεια. Μόνο τρεις χώρες, το γερμανικό Βέλγιο, η Κύπρος και το Λουξεμβούργο δίνουν ακόμα μεγαλύτερο βάρος στην απόκτηση γλωσσικών δεξιοτήτων.

Ακολουθεί ο δείκτης της αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων ύστερα από μια περίοδο σπουδών στο εξωτερικό. Στην Ελλάδα ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ελέγχου της Ποιότητας της Κινητικότητας δεν έχει υιοθετηθεί. Παρόλα αυτά όμως οι εξατομικευμένες υπηρεσίες καθοδήγησης του φοιτητή είναι σε καλά επίπεδα. Παρέχονται επαρκείς συμβουλές για την καλύτερη αξιοποίηση της μαθησιακής κινητικότητας προκειμένου να αναπτυχθούν όσο το δυνατόν περισσότερες ικανότητες. Γίνεται επίσης προσπάθεια για την ευκολότερη ένταξη του φοιτητή στη χώρα του μετά την περίοδο της κινητικότητας.

Παράλληλα στην Ελλάδα πραγματοποιείται έλεγχος και παρακολούθηση της διασφάλισης της ποιότητας των συστημάτων για την ένταξη των ξένων φοιτητών. Ωστόσο, είναι πολύ λίγες οι χώρες όπου εφαρμόζεται έλεγχος των Συμφωνιών Μάθησης και η Ελλάδα δεν είναι μία από αυτές.

Επιπλέον, η χώρα μας δε στέκει πολύ καλά στον τομέα της ενημέρωσης και της παροχής πληροφοριών για τις ευκαιρίες μαθησιακής κινητικότητας. Δεν υπάρχει στρατηγικός σχεδιασμός με αυτό το στόχο ούτε σε εθνικό ούτε σε περιφερειακό επίπεδο, παρά μόνο στις υπηρεσίες των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ακόμα ένα αρνητικό στοιχείο για την Ελλάδα είναι το ότι δεν αξιοποιούνται οι πολλαπλασιαστές προκειμένου να κινητοποιήσουν τους νέους ώστε να πραγματοποιήσουν μια περίοδο κινητικότητας στο μέλλον. Η εξωτερική αξιολόγηση των υπηρεσιών ενημέρωσης για τη μαθησιακή κινητικότητα είναι και αυτή ανύπαρκτη στην περίπτωση της Ελλάδας.

Τέλος, οι δύο δείκτες όπου η Ελλάδα έχει την κατώτερη θέση στους πίνακες είναι η δυνατότητα μεταφοράς των κρατικών δανείων και η στήριξη των φοιτητών με χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο. Όσον αφορά στον πρώτο δείκτη, η Ελλάδα ανήκει στις χώρες όπου δεν προβλέπεται μεταφορά των υποτροφιών ούτε των δανείων στο εξωτερικό. Στη χώρα μας το ποσοστό των φοιτητών προπτυχιακού επιπέδου που λαμβάνει κρατική επιχορήγηση για σπουδές στο εξωτερικό κινείται μεταξύ 0% και 9,9% ενώ υπάρχουν χώρες όπως η Φινλανδία που καλύπτουν και το 100% των φοιτητών. Η επιλογή του φοιτητή που θα λάβει επιχορήγηση γίνεται με βάση δύο κριτήρια: την ανάγκη του και την αξία του. Υπάρχουν χώρες που στηρίζονται αποκλειστικά στο κριτήριο της ανάγκης ενώ μόνο μία λαμβάνει υπόψη της αποκλειστικά την αξία του σπουδαστή (η Εσθονία). Επίσης, εκτός των υποτροφιών Erasmus σε μεταπτυχιακό επίπεδο στην Ελλάδα υπάρχει επιπλέον στήριξη για τη μεταφορά των μονάδων ECTS. Στους φοιτητές που υποδέχεται η χώρα μας καλύπτεται μόνο το κόστος της διαμονής ενώ δεν καλύπτονται τα δίδακτρα, τα μεταφορικά ούτε τα μαθήματα ξένης γλώσσας. Τέλος, ως προς τη στήριξη των φοιτητών με χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο είναι πολύ λίγες οι χώρες που την εφαρμόζουν και η Ελλάδα δε συγκαταλέγεται σε αυτές.

4. Συμπεράσματα και προτάσεις

Μέσω της μελέτης διακρίνουμε τρεις περιόδους της κινητικότητας: την περίοδο πριν την κινητικότητα, την περίοδο κατά τη διάρκεια των σπουδών στο εξωτερικό και τέλος, την περίοδο που ακολουθεί μετά την κινητικότητα.

- Η προετοιμασία

Το στάδιο της προετοιμασίας της κινητικότητας παίζει σημαντικό ρόλο προκειμένου η κινητικότητα να είναι επιτυχής.

Πρώτον, η σωστή ενημέρωση των φοιτητών για τις υπάρχουσες ευκαιρίες κινητικότητας και η υψηλής ποιότητας καθοδήγησή τους σχετικά με τις επιδοτήσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι υψίστης σημασίας για την επιτυχία της κινητικότητας. Ωστόσο, παρατηρείται μια γενική έλλειψη σωστής ενημέρωσης και επαρκούς πληροφόρησης ως προς τη δυνατότητα αυτή. Η ανάγκη για προώθηση της μαθησιακής κινητικότητας μεταξύ των νέων παρουσιάζοντάς τους τα προνόμια μιας τέτοιας εμπειρίας είναι σημαντική.

Επιπλέον, οι γλωσσικές δεξιότητες και οι διαπολιτισμικές ικανότητες των οποίων η σπουδαιότητα αναγνωρίζεται και από το Συμβούλιο της Ευρώπης διευκολύνουν την κινητικότητα αλλά και βελτιώνονται από αυτήν.

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο είναι η ποιότητα της κινητικότητας για την οποία είναι υπεύθυνα και τα δύο ιδρύματα, το ίδρυμα αποστολής και το ίδρυμα αποδοχής. Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ποιότητας για την Κινητικότητα όφειλε να αποτελεί «ευαγγέλιο» για τη σωστή επιλογή των υποψηφίων και την ορθή χρήση των Συμφωνιών Μάθησης (Learning Agreement).

Στα κείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής γίνεται συχνή αναφορά στο γεγονός ότι τα προγράμματα κινητικότητας εστιάζουν στη στήριξη της μαθησιακής διαδικασίας των παιδιών των μεταναστών και γενικά των μειονεκτουσών ομάδων και των μη προνομιούχων νέων. Όμως μέσω της παρούσας έρευνας είδαμε ότι μόνο σε λίγες και πολύ συγκεκριμένες χώρες ισχύει αυτό.

Τέλος, οι ενδεχόμενες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο φοιτητής ως προς τη δυνατότητα μεταφοράς των δανείων και των υποτροφιών οφείλουν να αντιμετωπιστούν.

- Η περίοδος της κινητικότητας

Υπηρεσίες υποδοχής των φοιτητών με στόχο της καλύτερη ένταξή τους στη χώρα όπου πραγματοποιούν την κινητικότητα υπάρχουν σε όλες τις χώρες αλλά σε ορισμένες είναι ελλιπείς. Η έλλειψη κατάλληλης στέγης και εγκαταστάσεων υποδοχής (γραφεία παροχής συμβουλών, καντίνες, υπηρεσίες υγείας κλπ) εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα, το οποίο ενδεχομένως θα οξυνθεί αν πραγματοποιηθεί η επιδιωκόμενη αύξηση των ποσοστών κινητικότητας.

Άλλωστε, όπως προκύπτει από τη μελέτη, η ανάπτυξη ενός συνόλου δεξιοτήτων του ατόμου (γλωσσικές, γνωστικές κτλ.) θεωρείται ως παράγοντας-κλειδί για τη μελλοντική οικονομική και κοινωνική ευημερία της Ευρώπης.

- Μετά την περίοδο της κινητικότητας

Σημαντικός είναι ο ρόλος των πολλαπλασιαστών οι οποίοι δημιουργούν κίνητρα προκειμένου να προωθήσουν την εμπειρία της κινητικότητας. Πρόκειται άλλωστε για τα πλέον αξιόπιστα άτομα για να εξηγήσουν τα οφέλη της και να λειτουργήσουν ως πρεσβευτές της.

Η μαθησιακή κινητικότητα πέραν των προνομίων που έχει για τον νέο σπουδαστή καθιστά τα συστήματα αλλά και τα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης πιο ανοιχτά, πιο ευρωπαϊκά και διεθνή, με μεγαλύτερη πρόσβαση και αποτελεσματικότητα.

Επίλογος: Κινητικότητα και ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη

Παρόλο που στην παρούσα μελέτη δε γίνεται αναφορά στην ιδιότητα του πολίτη, έννοια που συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικότερων διακυβευμάτων της εποχής μας, θεωρούμε απαραίτητη τη σύνδεσή της με την κινητικότητα. Ένας από τους στόχους των ευρωπαϊκών φορέων εκπαίδευσης είναι η ενίσχυση του ενδιαφέροντος των πολιτών για συμμετοχή τους στην κοινωνική, πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ζωή στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη σημαίνει κοινή ταυτότητα, κοινά αστικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα των πολιτών καθώς και κοινές αξίες. Σημαίνει επίσης γνώσεις και πληροφόρηση, κάτι που αποτελεί βασικό στοιχείο για το μέλλον της Ευρώπης που θα βασίζεται στη γνώση.

Η κινητικότητα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυξάνει τη δυναμική του ευρωπαϊκού σπουδαστή. Αποτελεί μέσο ενίσχυσης της προσωπικής ανάπτυξης του ατόμου αλλά και της μελλοντικής απασχολησιμότητας. Ενισχύει τη διεύρυνση των οριζόντων του και του γνωστικού δυναμικού του καθώς και των δεξιοτήτων του. Επιπλέον, του επιτρέπει να δημιουργήσει την αίσθηση του συνανήκειν στον κοινό ευρωπαϊκό χώρο και να συνειδητοποιήσει την κοινή ευρωπαϊκή ταυτότητα. Η ιδιότητα του πολίτη προωθεί την αίσθηση μιας ιδιαίτερης σύνδεσης μεταξύ των μεμονωμένων ατόμων και των κοινωνικών ομάδων με τις κοινωνίες στις οποίες ανήκουν μέσω των κοινών ευρωπαϊκών αξιών και την ενδυνάμωση των δεσμών αλληλεγγύης σε ευρωπαϊκό επίπεδο μεταξύ των πολιτών. Έτσι, προωθείται η κοινωνική συνοχή. Επιπροσθέτως, η μαθησιακή κινητικότητα ενθαρρύνει τη δημιουργία ενεργών πολιτών και συνεπώς, συμβάλλει στην εξοικείωση του νέου με την ιδιότητα του πολίτη και στην αναγνώριση της ευρωπαϊκής της διάστασης. Επομένως, η μαθησιακή κινητικότητα στην Ευρώπη μπορεί να θεωρηθεί ως παράδειγμα ενεργού ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη.

Αντί να αποτελεί την εξαίρεση, η μαθησιακή κινητικότητα οφείλει να καταστεί ένα φυσικό χαρακτηριστικό των Ευρωπαίων και μια δυνατότητα ανοιχτή σε όλους τους νέους στην Ευρώπη. Δεν αρκούν μόνο οι πολιτικές αλλά και οι ίδιοι οι φορείς να συνειδητοποιήσουν το ρόλο τους προς αυτήν την κατεύθυνση. Άλλωστε, προκειμένου να ξεπεραστούν τα συνεχή εμπόδια της κινητικότητας απαιτείται μια συνεκτική προσέγγιση από όλους τους παράγοντες.